

Elizabeth Wilson ser dagens forskning som präglad av en konstruktivistisk och postmodern teoribildning med en terminologi som betonar det utbytbara och det flyktiga, inriktad på det kortvariga, det nya, det oväntade. Men hon är tveksam till postmodernitet och postmodernism som förklarande begrepp, även om termerna är bekväma att ta till när man ska försöka se en ”begreppsmässig ordning” i motsägelsefulla samhällsförändringar.

Oavsett om man refererar till postmodernitet eller inte, så har två motsatta synsätt använts inom kulturstudier för att utforska de motstridiga aspekterna inom masskulturen. Å ena sidan tesen att den globala kapitalismen skapar ökande likformighet – att konsumtionen blir allt mer likriktad i världen. Å andra sidan den postmoderna uppfattningen att grupper och individer försöker avgränsa sig alltmer när de söker sina rötter eller etniska och sexuella skillnader – att de skapar stamliknande subkulturer med särskild framtoning vad gäller kläder, frisyr etc. Vad kännetecknar då dagens mode? Jo, dels att mode och demokrati går hand i hand i vad som kan kallas ”icke iögonfallande konsumtion”, säger hon, dels att medierna och kändisarna spelar en stor roll för vår uppfattning om strömningar inom modet – Hollywood och MTV har större inflytande än modevisningarna. Men också att sambandet mellan avantgardemodet och kläder som konst ökar. Men dessa extrema kläder och visningar har väckt våldsamma reaktioner och bidrar förmodligen till den fientliga inställningen till mode. Wilson avslutar med att säga att det vi begär av en samtida teori om mode och kläder är förståelse för hur ändringar sker och för vad som ändras. Den ska ge metoder för analyser av kläd tillverkning, av klädvanor, av mode som bild och mode som kroppslig praktik. Hon anser att det ”skulle vara nyttigt” att identifiera och analysera förhållandet mellan mediernas bilder av pariskollektionerna och det som erbjuds i de vanliga butikerna. Hur man i samhället tar till sig bilderna och använder dem för att ”förpacka verkliga kroppar och antyda verkliga identiteter”.

Antologin *Påklädd, Uppklädd, Avklädd* vänder sig i första hand till studerande i etnologi, historia och genusvetenskap. Hos dem kommer den säkert att väcka nya tankar och frågor och ge inspiration till fortsatt forskning. Den omfattande och utmärkta litteraturlistan ger därvid en god hjälp.

Maja Jacobson, Umeå

Tankar från baslinjen. Humanister om idrott, kropp och hälsa. Festskrift till Mats Hellspong. Jesper Fundberg, Klas Ramberg & Dan Waldetoft (red.). Brutus Östlings Bokförlag, Symposion, Stockholm/Stehag 2005. 345 s., ill. ISBN 91-7139-748-5.

Mats Hellspong är utan tvekan den ledande etnologiske idrottsforskaren i landet – lika givet är han en av de främsta alla kategorier inom svensk idrottsforskning. Därför är det synnerligen välförtjänt att han på sin 65-årsdag förräts en festskrift i form av en antologi. Boken bär titeln *Tankar från baslinjen*, men av större intresse för en recensent är undertiteln *Humanister om idrott, kropp och hälsa*. Här framkommer att det är ett mycket brett anlagt perspektiv på texterna. Att bidragsgivarnas antal är hela 23 stycken – samtliga etnologer förutom två historiker – förstärker detta intryck. En första misstanke man kan ha av allt detta är att vi har att göra med en disparat samling texter, som redaktörerna nödtorftigt försökt hålla samman med en vittomfattande titel.

Frågan är då om det fanns fog för min inledande oro. Mitt svar är nej. Visst är boken extremt bred, men i slutändan finner jag just detta vara antologins styrka. Inte heller avskräcker bokens längd då såväl etnologer som historiker har en förmåga att skriva läsvärt och med bra flyt. Till festskriftens form hör väl också att texterna inte överlastats teoretiskt – därmed inte sagt att teoretiserandet lämnats därhän, tvärtom förekommer oftast en uppfriskande teoretisk tydlighet. I och med att etnologin inte utgjort huvudfåran inom svensk idrottsforskning – det har historieämnet gjort inom humaniora och samhällsvetenskapen – har resultatet blivit att många tomma forskningsfält hittats. Faktum är att flera texter skulle kunna tjäna som underlag för framtida forskningsansökningar. Då flera av författarna specifikt skriver att de egentligen inte har något större idrottsintresse, så har man fått kasta sig in i uppgiften utan läsningar och förbehåll, och detta har paradoxalt nog inneburit många spännande och överraskande bidrag. Likaså har denna utgångspunkt frambringat en och annan mer sensationell uppgift. Annette Rosengren nämner exempelvis i sitt bidrag om kvinnliga Hammarbysupporters att kvinnliga huliganer existerar. Det är något som åtminstone jag aldrig hört talas om. En annan reflektion som kan göras är att de mer etablerade forskarna som regel skriver med lätt hand, medan de yngre tycks ha tagit sig an uppgiften med större gravallvar; ingen variant är väl i detta fall bättre eller sämre än den andra.

Här finns ingen anledning att rangordna de olika bidragen, utan jag kommer att ge lite spridda exempel på innehållet, men framförallt vill jag försöka koppla boken i sin helhet till det nuvarande forskningsläget inom den svenska idrottsforskningen.

Upplägget ligger på tre breda teman: om idrotten som sport, tävling och lek; om idrotten utanför arenan och avslutningsvis om kropp och hälsa. Bokens spännvidd ökas väsentligt av det tredje avsnittet. Innehållet i sin helhet ligger för övrigt rätt väl i linje med Mats Hellsongs egen idrottsforskning, som har innefattat allt ifrån en avhandling om boxningen till en studie av den folkliga idrotten i Sverige under 1700- och 1800-talen. I nuvarande stund arbetar han med en studie inriktad på idrottspubliken i Stockholm. Man kan sammanfatta det hela med att antologin, liksom Hellspong, har koncentrerat sig på idrottskulturen i verkligt vid mening. Anslaget ligger klart närmare den inriktning som dominerat i den världsledande anglosaxiska forskningsvärlden än den organisationshistoria, som hittills dominerat i Sverige; den senare har i princip utgjort en utväxt av den folkreligionsforskning som tog form under 1960- och 70-talen. I mitt tycke finns alltså en klar fräschör över boken. Om någon röd tråd möjligen kan hittas i antologin – fast det går egentligen inte – så är det kanske främst kopplingen mellan idrott och moral; detta gäller då alltifrån idrottens traditionella värderingar om ett lekfullt normuppbäggande allvar till olika subkulturers och invandrade muslimska mäns värderingar och moralsyn.

På det hela taget hittar vi mindre än förväntat om historiskt tunga idrotter – såväl inom som utom forskningen – som fotboll och gymnastik (men trots detta skrivs det i sedvanlig ordning mest om just fotbollen). Här handlar det ofta om korta infall om t.ex. skejt, flygsport och golf. Ett roligt bidrag av Billy Ehn och Orvar Löfgren fokuserar på den hemliga tävlingen som kan förekomma i vardagslivet och exempelvis handla om att välja den snabbaste kön i en mataffär. Vidare finns texter som gläder med sin dagsaktualitet. Jag tänker främst på Simon Ekströms medieanalys av de hockeyspelare som nyligen togs av polisen för en påstådd våldtäkt ute på landslagsuppdrag. Det är ytterst positivt att en sådan potentiellt kontroversiell text kunnat produceras utan forskningsvärldens sedvanliga fördröjning – om sedan sportjournalisterna hittar detta välbehövliga alster låter jag vara osagt. Mattias Frihammars text om hur kungahuset under Victoriadagen på Öland samverkar med svensk idrott är ytterligare en sinnesutvidgande och horisonthöjande text man gärna skulle rekommendera

sportjournalister att läsa. När jag ändå är inne på temat att denna antologi borde rekommenderas landets sport-skrivarkår, så vill jag även lyfta fram Fredrik Schougs intressanta distinktion mellan nationalhjältar och folkhjältar. De förra, såsom Ingemar Stenmark som Schoug behandlar, nådde en klass- och könsöverskridande popularitet, som underlättades av 70-talets begränsade tv-utbud. Idag blir nationalhjältarna allt färre inom många områden, men inom sportens värld blir de intressant nog snarast fler. Schougs text utgör ett fullgott exempel på att det nu kan vara på sin plats att lyfta fram fokus några decennier då idrottshistorien analyseras.

För att bara ge några ytterligare exempel på textbredden kan nämnas att sådana intressanta fenomen som sportens samröre med musik, mode och tatueringar också belysts, liksom de svenska omklädningsrummens specifika värld utifrån muslimska mäns horisont. Allt är dock inte nymodigheter. Flera texter har historisk anknytning och ligger då i nära anslutning till de traditioner som kan sägas ha angett tonen inom etnologi och historia med en betoning på folkliga lekar respektive förhållanden inom idrotten under 1900-talets första hälft. Knappast något bidrag är dock gammal skåpmat, varför dessa texter väl fyller sin plats i helheten. Leif Yttergrens upptäckt att många tungviktare inom svensk (och norsk) idrott till en början motarbetade vinter-OS är direkt berikande. Jan Lindroths upplyftande av jordbrukarungdomens tävlingar i plöjning, mjölkning och liknande vidgar också perspektiven genom att studien blir till en sorts belysning av hur folkliga lekar kan nyskapas och förvandlas i modern tid.

Vad jag hittills skrivit tyder på att antologin närmast ligger framför den rådande forskningsfronten. Så är emellertid inte fallet inom alla områden. En rätt massiv tonvikt ligger på ett genusperspektiv, där också maskuliniteten har sin givna plats, vilket är högst naturligt då det är sport som avhandlas. I vissa fall berikas genusperspektivet av att en generationsdimension är närvarande. Detta känns inte minst givande då äldre människors syn på idrott tas upp, så som sker i Klas Rambergs text om den s.k. Vandraringen i Västerås och Sverker Hyltén-Cavallius intressanta tankar om den ursprungligen finska stavgången. Generationsdimensionen är f.ö. ett område som säkerligen kommer att få forskarnas blickar riktade på sig framöver, inte minst därför att den tongivande 40-talistgenerationen närmar sig pensionsåldern. Där emot är bidragen mer fåordiga utifrån ett etnicitetsperspektiv. Om inte den avslutande delen om kropp och hälsa fanns – en del som vid ett första ögonkast kan

verka disparat – skulle närmast en tystnad råda inom detta högst aktuella område. Nu fokuserar denna del i huvudsak på muslimska invandrare, men texterna av David Gunnarsson och Lena Gerholm visar ändå på det fruktsamma i att stärka ett etnicitetsperspektiv inom idrottsforskningen (givetvis utan att kategorier såsom kön, generation och klass förskjuts). Gerholms spännande bidrag om muslimska mäns syn på mat, kön och sexualitet tänjer f.ö. ut antologins spännvidd ordentligt, utan att ramarna för den skull sprängs.

Om jag ska försöka sammanfatta hela antologin, så menar jag att boken är lyckad genom sin nyfikenhet och sitt verkligt breda – och många gånger nyskapande – angreppssätt. I och med att många bidrag inte är en sorts avrapporteringar av pågående forskningsprojekt kommer den att ha sitt givna intresse framöver. Bäst torde artikelsamlingen fungera som en sorts idéspruta för framtida och etablerade forskare. Flera artiklar – men inte hela boken – borde kunna användas som kurslitteratur i de många idrottsutbildningar som numera finns i landet. Läsvärldheten gör att boken, som getts ut på ett välnummerat förlag, även borde kunna nå ut till en bredare läsekrets. Här måste man dock göra ett sedvanligt förbehåll. Att få människor som intresserar sig för sport att också läsa mer akademiska texter om sport är mycket svårt. Inte ens sportjournalister på de stora tidningarna känner det som en plikt att försöka hänga med någorlunda i forskningsutvecklingen. Hela sportvärlden är ständigt riktad framåt, varför tid för reflektion sällan ges. Överhuvudtaget finns knappast något samhällsområde där skillnaden mellan antalet intresserade och antalet läsintresserade torde vara så stort. Hur som helst utgör Tankar från baslinjen en bred och imponerande hyllning till en bred och imponerande forskare.

Torbjörn Andersson, Malmö

Kulturarv och historiebruk. Mikael Eivergård (red.). Fornvårdaren 28, Jamtli Förlag, Östersund 2005. 167 s., ill. ISBN 91-7948-198-1.

Jämtlands länsmuseum torde vara ett av landets mest kända, och numera mest välnummerade museer. En framsynt och nytänkande pedagogik, stor publiktillströmning, blandningen av kontroversiella och mer lättillgängliga utställningar, regelbunden bokutgivning och anställda som får möjlighet att forska inom ramen för sina tjänster – det finns all anledning att följa arbetet

som bedrivs på Jamtli. *Kulturarv och historiebruk* är titeln på den senaste publikationen i museets skriftserie för vetenskapliga och forskningsinriktade texter, Fornvårdaren. Texterna behandlar i första hand Jämtlands spirande kulturarvsverksamhet kring sekelskiftet och några decennier in på 1900-talet. Tillsammans utgör de en grundlig genomgång av hur de dominerande aktörerna i länet etablerade och präglade arbetet med den regionala historieskrivningen, och hur det kan tolkas.

Med den fordrande titeln annonserar Jamtli att man sällar sig till den senaste tidens kritiska granskning av de döda hjältar, vars alster och historiesyn har traderats i årtionden. Å ena sidan anges därmed ett tydligt konstruktivistiskt perspektiv, å andra sidan kan jag inte erinra mig två begrepp som använts lika flitigt inom museivärlden och kulturmiljövården, och med så stora innehållsmässiga skillnader, under de senaste fyra åren som just "kulturarv" och "historiebruk". Det gör dem märkbart uddlösa, de har i viss mån förlorat sin pregnans och förknippas närmast med retorik utan konsekvens. Förhoppningsvis kommer diskussionen som handlar om begreppens innebörd aldrig att försvinna från dagordningen, men idag, när den har pågått en tid och projekt efter projekt sjösatts återstår fortfarande frågan: Hur påverkar de nya insikterna den verksamhet som dagligen äger rum på landets kulturarvsinstitutioner? Jag tänkte återkomma till frågan lite senare med anledning av antologins ansatser, Jamtlis arbete och kulturmiljövårdens utmaningar.

Antologin består av fem artiklar som var och en förtjänar en närmare granskning. En omfattande källbearbetning ligger bakom texterna, som jag likväl måste redogöra för tämligen summariskt då utrymmet är begränsat. I den första artikeln, "Den hemvävda kulturen", ger Catarina Lundström en översiktlig introduktion till vilka protagonisterna var i spelet om historieskrivningen och de viktigaste tilldragelserna. Detta är sannolikt också syftet med texten vilket emellertid aldrig artikuleras. Artikeln består av fyra delar: en inledning, en så kallad "kulturarvskalender", en katalog över betydelsefulla personer och slutligen en avslutning. Det är mittendelarna som utgör empirin, och den torde ha tagit avsevärd tid att sammanställa. Lundström har gått igenom ett stort material. Att döma av fotnoterna omfattar det i första hand bearbetningar i form av äldre artiklar ur tidskriften *Jämten* och *Hemslöjden*, men hon har också granskat föreningarna Jämtslöjds och Härjedalslöjds protokoll och årsberättelser från perioden kring sekelskiftet 1900, Jämtlands läns Fornminnesförenings